

Η επανάσταση του 1821: εθνική αφήγηση και ιστορική αλήθεια

Του Βαγγέλη Λιγάση

Στις 22 Φλεβάρη του 1821 ημέρα που ο Φαναριώτης πρίγκιπας Αλέξανδρος Υψηλάντης, μονόχειρας τσαρικός αξιωματικός και αρχηγός (ο «Καλός») της Φιλικής Εταιρείας πέρασε με 2000 μισθοφόρους τον Προύθο ποταμό, άρχισε ουσιαστικά η Ελληνική επανάσταση του 1821. Συνήθως, τέτοιες μέρες, κάθε «επετειακό» κείμενο ή άρθρο αναμασάει τις εθνικές πλαστογραφίες της επανάστασης.

Ο μεγάλος μαρξιστής ιστορικός Χάουαρντ Ζιν, στον πρόλογό του για την «Ιστορία του Λαού των Ηνωμένων Πολιτειών», παραδέχτηκε πως για να γράψει την πραγματική ιστορία των ΗΠΑ έπρεπε να ξεχάσει διαπαντός όσα είχε διδαχτεί από το σχολείο έως και το διδακτορικό του. Κάθε νεωτερικό κράτος νιώθει άβολα με την ιστορία του. Γιατί εμπεριέχει διακρίσεις και αίμα, τυραννία και φόνους, νικητές και ηττημένους-και οι πρώτοι γράφουν την ιστορία κατά πως τους βολεύει, οι δε δεύτεροι υπομένουν την πλαστογράφηση και την επανάληψή της.

Η «εθνική» μας ιστορία.

Το πώς καταγράφει και ερμηνεύει την Ελληνική Επανάσταση η πατριωτική αφήγηση στις διάφορες εκδοχές της, από τις πιο λαϊκές ως τις κατ' εξοχήν ακαδημαϊκές, είναι σχετικά γνωστό και θα αρκεστούμε σε μια κωδικοποιημένη αφήγηση: η Ελληνική Επανάσταση δεν ήταν τίποτα άλλο από την κορυφαία στιγμή της διαρκούς αντίστασης του «γένους» στους ανά τους αιώνες κατακτητές του. Ήταν λοιπόν η πραγμάτωση της «παλιγγενεσίας» και η επιβεβαίωση της τρισχιλιετούς ιστορικής του συνέχειας. Μάλιστα, επ' αυτού δεν υπάρχει καλύτερη απόδειξη από το γεγονός ότι για την αφύπνιση του γένους των Ελλήνων-κληρονόμων ενός ένδοξου παρελθόντος και την αποτίναξη του τυραννικού

ζυγού των «βάρβαρων κατακτητών» κάνουν λόγο οι ίδιοι οι πρωταγωνιστές της Ελληνικής Επανάστασης (όπως σημειώνει και ο στρατηγός Μακρυγιάννης στα Απομνημονεύματά του, «γι' αυτά [τα αρχαία μνημεία] πολεμήσαμε»).

Στο πλαίσιο αυτής της αφήγησης, ό,τι δεν είναι συμβατό με αυτήν, όπως π.χ. οι αγριότητες της σφαγής των Οθωμανών (και όχι μόνον των Οθωμανών, των Εβραίων επίσης...) ή οι συχνές συμφωνίες εκεχειρίας που συνήπταν στερεοελλαδίτες οπλαρχηγοί με τις οθωμανικές αρχές (τα καπάκια) και οι αιματηρές εμφύλιες συγκρούσεις που επέφεραν περισσότερους νεκρούς απ' ό,τι οι μάχες με τουρκικά στρατεύματα, απλώς υποβαθμίζεται ή και αποσιωπάται. Η ίδια μεταχείριση επιφυλάσσεται απέναντι στους εθνικούς μύθους του κρυφού σχολειού, της Αγίας Λάυρας κ.ο.κ., τους οποίους ναι μεν η επίσημη ιστοριογραφία δεν αποδέχεται ρητά, ωστόσο τους παραχωρεί χώρο αγαστής συνύπαρξης, στο πλαίσιο της σχολικής εθνικής διαπαιδαγώγησης.

Αρχικά, το «εθνικό» αστικό αφήγημα βασίστηκε στο ότι όλοι οι χριστιανοί της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας είναι Έλληνες, τους οποίους η Επανάσταση πρέπει να απελευθερώσει. Σε μια από τις τρεις προκηρύξεις που εξέδωσε στη Μολδαβία ο Αλέξανδρος Υψηλάντης στις 24/2/1821, δηλαδή αμέσως μετά την κήρυξη της Επανάστασης, διαβάζουμε: «Ο Μωρέας, η Ήπειρος, η Θεσσαλία, η Σερβία, η Βουλγαρία, τα Νησιά του Αρχιπελάγους, εν ενί λόγω η Ελλάς άπασα έπιασε τα όπλα, δια να αποτινάξη τον βαρύν ζυγόν των Βαρβάρων».

Εντούτοις, το κυρίαρχο αυτό σχήμα παύει να είναι αποτελεσματικό όταν διαμορφώνονται πλέον, από τα μέσα του 19ου αιώνα και μετά, ο βουλγαρικός, ο σερβικός και οι άλλοι βαλκανικοί εθνικισμοί: αφενός δεν μπορεί πλέον να ταυτίζεται ο Έλληνας με τον ορθόδοξο χριστιανό• αφετέρου, στον βαθμό που στα διεκδικούμενα από το ελληνικό κράτος εδάφη δεν κατοικούν μόνο (ούτε κατά κύριο λόγο) ελληνόφωνοι πληθυσμοί, πολύ δε περισσότερο πληθυσμοί με ελληνική εθνική συνείδηση, ζητούμενη ήταν πλέον η προαιώνια ελληνικότητα του εδάφους, και αυτό μπορούσε να το εξασφαλίσει μόνο η ιδέα της ελληνικότητας της

Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Με τον τρόπο αυτό τεκμηριωνόταν ότι το νέο ελληνικό κράτος ήταν ο «νόμιμος» διεκδικητής των οθωμανικών εδαφών. Η «Μεγάλη Ιδέα» αντλούσε επιπλέον επιχειρήματα όχι μόνο από την ηγετική θέση που κατείχε το ελληνικό κεφάλαιο στην Οθωμανική Αυτοκρατορία αλλά και από την «εθνική ιστορία» που «αποδείκνυε» την προαιώνια ελληνικότητα των διεκδικούμενων περιοχών.

Η Επανάσταση του 1821 δεν ήταν παρά η αποφασιστική στιγμή της αντίστασης των Ελλήνων στον (τουρκικό) ζυγό, που συνεχιζόταν σε ολόκληρη την περίοδο των «τεσσάρων αιώνων σκλαβιάς». Και η διαφορά της Επανάστασης από τις άλλες υποτιθέμενες αντιστάσεις είναι μόνο ότι αυτή ήταν νικηφόρα. Μάλιστα, ο θεμελιωτής της «επίσημης» ιστοριογραφίας Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος, απαξιώνει τους πολιτικούς της Επανάστασης (και πρώτον απ' όλους τον Αλέξανδρο Μαυροκορδάτο) για να καταλήξει ότι τα Συντάγματα και το δημοκρατικό θεσμικό πλαίσιο του επαναστατικού κράτους ήταν «ξενόφερτα» και «ανεφάρμοστα».

Στο πλαίσιο ενός τέτοιου αφηγήματος, η Ελληνική Επανάσταση έχανε μεγάλο μέρος της αξίας της, αφού δεν θα μπορούσε να θεωρείται γενέθλια πράξη του νεοελληνικού έθνους, στον βαθμό που το έθνος υπήρχε από την εποχή του Ομήρου. Αυτό όμως ήταν το αναγκαίο τίμημα προκειμένου να είναι δυνατόν να εορτάζονται/μνημονεύονται ως σταθμοί της Ιστορίας του Έθνους (υπό μορφή παρωδίας), η Ναυμαχία της Σαλαμίνας, η Άλωση της Πόλης κ.λπ. Είναι σαφές ότι μια τέτοια πρόσληψη της Ελληνικής ιστορίας, είναι απόλυτα συμβατή με τη λειτουργία του έθνους σαν ενιαίας και διιστορικής οντότητας υπέρτερης των όποιων κοινωνικών αντιθέσεων εκδηλώνονται στους κόλπους της. Η οντότητα αυτή διασφαλίζει την ενότητα – συνοχή του κοινωνικού σώματος (υπό την ηγεμονία της αστικής τάξης).

Η εργαλειακή χρήση της ιστορίας της Ελληνικής Επανάστασης έφτασε στο απόγειό της κατά τη μεταπολεμική περίοδο, όταν ο αναβαθμισμένος ρόλος του στρατού- εγγυητή της «εθνικής ασφάλειας» απαίτησε την αντίστοιχη αναβάθμιση του ρόλου των οπλαρχηγών του 1821, κυρίως εις βάρος των πολιτικών στελεχών

της Επανάστασης. Είναι χαρακτηριστικό ότι η παρουσίαση των πρώτων σαν αγνών αγωνιστών με τα πλέον πατριωτικά αισθήματα και των δεύτερων σαν δολοπλόκων και διεφθαρμένων, υπαίτιων των δύο εμφυλίων σπαραγμών στη διάρκεια της Επανάστασης, απέκτησε τέτοια αυταπόδεικτη πειθώ ώστε να κυριαρχήσει ακόμα και σε μεγάλο μέρος της κατά τα άλλα «δημοκρατικής» ή αριστερής κοινής γνώμης.

Ο πρωτοπόρος σοσιαλιστής Γεώργιος Σκληρός, ασκώντας κριτική το 1908 προς τους «νατσιοναλίστες» που αρνούνταν ότι το 1821 ήταν κοινωνική (αστική) επανάσταση, έγραφε: «αναφορικός με την Ελλάδα έπρεπε να μας αποδείξουν: Ότι η επανάστασή μας δεν ήταν καθόλου αστική, αλλ' ότι την έκαναν ή οι φαναριώτες και λοιποί κοτσαμπάσιδες και προύχοντες ή έγινε για απλούς ιδεολογικούς εθνικούς λόγους» Όμως, αυτές τις θέσεις που υποστήριζαν τότε οι «νατσιοναλίστες», οι εθνικιστές, υιοθέτησε στη δεκαετία του 1930 η επίσημη Αριστερά. Πολλοί, ακόμα σήμερα, υιοθετούν την «αριστερή» ανάλυση του Γ. Ζεύγου (στη γραμμή του Ν. Ζαχαριάδη), που είχε συμπεράνει το 1933-4, ότι η αστική τάξη ήταν απύσχα από τον ξεσηκωμό του 1821, ο οποίος ήταν έργο αποκλειστικά των «λαϊκών μαζών». Το σκεπτικό του, προτάσσει το σχήμα της προδοσίας από την αστική τάξη και τους κοτσαμπάσηδες του «εθνικού αγώνα» το 1821. Οι στόχοι της Επανάστασης (αστικοδημοκρατική επανάσταση – εθνική ανεξαρτησία) παρέμειναν έκτοτε σε εκκρεμότητα, και θα τους πραγματοποιούσε το «σύγχρονο επαναστατικό κίνημα».

Τελευταία, στην επίσημη ιστοριογραφία (με επιφανέστερους εκπροσώπους τον Στάθη Καλύβα, την Λένα Διβάνη και τον θάνο Βερέμη) επανέρχεται ο υποβιβασμός της Ελληνικής Επανάστασης σε μια εξέγερση ανάλογη με όσες σημειώθηκαν σε όλη την ιστορική διάρκεια της οθωμανικής περιόδου, από την οποία απουσιάζει κάθε αναφορά στον αστικό – ριζοσπαστικό χαρακτήρα της. Η ανάγκη εκδυτικισμού της χώρας (ή το ξεπέραςμα της μόνιμης καθυστέρησης που σύμφωνα με μια ορισμένη λαϊκή αντίληψη μας κληροδότησαν τα 400 χρόνια «τουρκοκρατίας») για το σύνολο των «εκσυγχρονιστών» αστέρων, είναι παραπάνω από επείγουσα.

Η άγνωστη επανάσταση

Ένα χαρακτηριστικό κείμενο του Ένγκελς για να δείξει την εκκίνηση της διαδικασίας: «...αντίθετα το εμπόριο των Ελλήνων άνθιζε τόσο γρήγορα και είχε γίνει τόσο σημαντικό... ώστε να μην μπορεί πλέον να ανεχθεί την τουρκική κυριαρχία. Πραγματικά η τουρκική και όπως κάθε ανατολική κυριαρχία είναι ασυμβίβαστη με την καπιταλιστική κοινωνία. Η αποκτώμενη υπεραξία δεν μπορεί να διαφυλαχθεί από τους ληστρικούς σατράπες και πασάδες. Απουσιάζει η πρώτη θεμελιακή συνθήκη του αστικού κέρδους: η ασφάλεια του εμπορευόμενου προσώπου και της ιδιοκτησίας του...». Αυτή ήταν η άμεση αντικειμενική προϋπόθεση της επανάστασης. Η κυρίαρχη στα Βαλκάνια ελληνόφωνη αστική τάξη μέσα στο πλαίσιο που ορίζει η ενοποιητική διαδικασία της ανάπτυξης του καπιταλισμού (εμπορικά δίκτυα κλπ.) διαμορφώνει «εθνική πολιτικοποίηση» και προσπαθεί να την διαχύσει με την ίδρυση πλήθους «μυστικών εταιρειών». Η πρώτη «μυστική εταιρεία» του Ρήγα Φεραίου (στην παράδοση των Γιακωβίνων της Γαλλικής Επανάστασης) καταστέλλεται το 1797 με ενέργειες πρακτόρων του Πατριάρχη Γρηγόριου Ε΄ (επισήμως «μάρτυρας του Έθνους») 8 ημέρες μετά τον αφορισμό του και ο Ρήγας με άλλους 13 συντρόφους του «... βρήκε τον καλύτερο θάνατο κι έγινε ψάρι στον Δούναβη και μαζί με τους άλλους συνωμότες θα γίνει ύλη της αιώνιας κόλασης». Το ιστορικό πλαίσιο στην συνέχεια καθορίζει η τελική ήττα του Ναπολέοντα το 1815, που οδηγεί στην κυριαρχία της «Φιλικής Εταιρείας» και μια «δημοκρατική» συμμαχία των αστών με τους τσιφλικάδες αλλά και μικροαστούς και φτωχά λαϊκά στρώματα. Χαρακτηριστικά, οι οικονομικοί πόροι της Φιλικής εταιρείας ήταν οι εισφορές των μεγαλεμπόρων της διασποράς, των αρβανιτών караβοκύρηδων της Ύδρας-Σπετσών και Ψαρών, των μοραϊτών (αρβανιτών επίσης) «μπέηδων» (τσιφλικάδες, φοροεισπράχτορες) αλλά και των «Δεκεμβριστών» στην Ρωσία (αντιτσαρικοί δημοκράτες) και πλήθος άλλους ριζοσπαστικούς κύκλους (των «φιλελλήνων»).

Επιπλέον, η κρίση στην ναυτιλία που εγκαινιάστηκε από την επιστροφή των ευρωπαϊκών εμπορικών στόλων στην Μεσόγειο το

1815 και η αδράνεια όχι μόνο ναυτιλιακών κεφαλαίων και ναυτικών, αλλά και μαστόρων, μισθοφόρων κλπ. πιέζουν για την επαναστατική «εθνική» απόπειρα. Η ευνοϊκή συγκυρία, που διαμορφώνει ο Περσο-τουρκικός πόλεμος και η αποστασία του Αλή Πασά στην Ήπειρο, οδηγεί την Φιλική Εταιρεία να αποφασίσει (Βεσσαραβία, Νοέμβρης 2020) την έναρξη της επανάστασης το 1821.

Ξεκινά στην Μολδοβλαχία, γιατί ο τοπικός Οθωμανός ηγεμόνας είναι σύμμαχος Φαναριώτης πρίγκηπας (φεουδάρχης) με την υποστήριξη Αλβανών, Ελλήνων κλπ. μισθοφόρων. Για θέματα εθνικής συνείδησης των γλωσσικά ανάμεικτων πληθυσμών δεν γινόταν, όπως προείπαμε καν λόγος. Χαρακτηριστικά, οι επιφανέστεροι οπλαρχηγοί – μισθοφόροι ήταν ο Γεωργάκης Ολύμπιος (παντρεμένος στην Σερβία), ο Γιάννης Φαρμάκης, ο Ντιμίτρι Μακεντόντσκι (σλαβομακεδόνας, μετέπειτα ηγέτης του ...Ρουμανικού εθνικισμού) και ο Τουντόρ Βλαντιμιρέσκου αρχηγός των Ρουμάνων πανδούρων (κάτι σαν τους «δικούς μας» αρματωλούς). Ο στρατός του τελευταίου, διεγερμένος από το «μανιφέστο» του για διανομή τσιφλικιών, κοινωνική δικαιοσύνη κλπ. θα φτάσει τους 6000 ένοπλους και 2500 ιππείς και θα καταλάβει το Βουκουρέστι τον Μάρτιο. Η εύθραυστη ισορροπία ανάμεσα σε βογιάρους (τσιφλικάδες) και ακτήμονες θα διαρραγεί, ο Βλαντιμιρέσκου θα εκτελεστεί στις 27/5 από τον Υψηλάντη για να λήξει ουσιαστικά η επανάσταση στην Μολδοβλαχία λίγες μέρες μετά στις 8/6, όπου στην μάχη του Δραγατσανίου θα εξολοθρευτούν τα μισθοφορικά απομεινάρια της στρατιάς του, μαζί και ο εθελοντικός «Ιερός Λόχος», «ο ανθός» της ελληνικής αστικής τάξης, 500 έλληνες φοιτητές των ευρωπαϊκών πανεπιστημίων.

Στην Πελοπόννησο και στα νησιά, παρά την σύσκεψη τον Γενάρη των στελεχών της «Φιλικής», η αναποφασιστικότητα των «εξεχόντων» μελών της, οδήγησε «άσημα» στελέχη, ηγέτες της φτωχολογιάς σε ασυντόνιστες τοπικές εξεγέρσεις από τις 16/3. Η πιο μαζική άρχισε στις 21/3 στην Πάτρα και ο ηγέτης των επαναστατών, ο τσαγκάρης Παναγιώτης Καρατζάς, δολοφονήθηκε τε-

λικά από τους κοτζαμπάσηδες (έκτοτε και ως το 1827 η Πάτρα θα μείνει κάτω από την αδιάλειπτη κυριαρχία των Οθωμανών). Στις 23/3 οικουμενική σύνοδος με 21 επίσκοπους και 2 «πατριάρχες», τον Ιεροσολύμων και Κωνσταντινουπόλεως (που *ex officio* ήταν μέλος του Διβανίου, δηλαδή του συμβουλίου του σουλτάνου, και ανώτατος φοροεισπράχτορας των ορθόδοξων υπηκόων της αυτοκρατορίας) αφόρισε συλλήβδην τους εξεγερμένους. Στην Αττική, ο οργανωτής της εξέγερσης, Μελέτης Βασιλείου, έφυγε κυνηγημένος από τους προκρίτους για να ξεσηκώσει τους ακτήμονες στην Εύβοια, όπου κι αυτός δολοφονήθηκε. Την 1/4 ο λοστρόμος Αντώνης Οικονόμου κηρύσσει τον διπλό, επαναστατικό αγώνα – ενάντια στον σουλτάνο και ενάντια στον υδραίιο, αρβανίτη πλοιοκτήτη. Υψώνουν την μαυροκόκκινη «καρμπονάρικη» σημαία στα πλοία. Οι Κουντουριώτηδες με πρώτον τον Λάζαρο, φρίττουν. Μέσα στην εβδομάδα, που ακολουθεί, δολοφονούν την επαναστατική ομάδα του Οικονόμου ενώ το πτώμα του ίδιου του πρωτοεπαναστάτη ρίχνεται στη θάλασσα να το φάνε τα ψάρια. Στην Άνδρο, οι ξεσηκωμένοι χωρικοί ίδρυσαν «κομούνα», καλλιεργώντας όλοι μαζί τη γη. Μάλιστα πέρασαν τους πλούσιους από λαϊκά δικαστήρια, επειδή κάλεσαν τον οθωμανικό στόλο να τους σώσει... Επικεφαλής στην Άνδρο ήταν ο αγρότης Δημήτρης Μπαλής, ο οποίος δολοφονήθηκε την επόμενη χρονιά με εντολή του «Αρμοστή των Νήσων» Κ. Μεταξά, θείου του μετέπειτα δικτάτορα. Στη Νάξο, ηγέτης της επανάστασης ήταν ένας επίσκοπος, ο Ιερόθεος. Μέλος κι αυτός της Φιλικής Εταιρείας, οργάνωσε μεθοδικά καταλήψεις των μεγάλων κτημάτων από τους ακτήμονες. Τα επόμενα χρόνια βρέθηκε φυλακισμένος στην Πελοπόννησο. Στη Σάμο υπήρξε ξεκάθαρη νίκη των ακτημόνων πάνω στους προύχοντες, που κράτησε για μια δεκαετία. Εδώ οι πλούσιοι αναγκάστηκαν να καταφύγουν όλοι απέναντι στη μικρασιατική ακτή και οι επαναστάτες, με επικεφαλής τον Λυκούργο Λογοθέτη, έφτιαξαν την πολιτική τους οργάνωση, τους «Καρμανιόλους», που κυβερνούσαν το νησί. Με ενέργειες της ελληνικής διοίκησης στην Πελοπόννησο, το νησί ήταν αποκομμένο. Αργότερα, στις διπλωματικές διαπραγματεύσεις του Καποδίστρια, η Σάμος δεν περιλήφθηκε στο ελληνικό κράτος και οι Οθωμανοί επανέφεραν την κοινωνική τάξη και τους μεγαλοκτηματίες στις ιδιοκτησίες τους!

Ο πανικός που κατέλαβε τους προεστούς, τους κοτζαμπάσηδες και τους εφοπλιστές, μόλις συνειδητοποίησαν ότι η επανάσταση ξεκινούσε χωρίς αυτούς και κυρίως θα στρεφόταν και εναντίον τους, συμπυκνώνεται με ανατριχιαστική ειλικρίνεια σε μια φράση του Κανέλλου Δεληγιάννη : «Επετάξαμε τις ωραίες μας γούνες και εφορέσαμε την τραγόκαπα του ραγιά».

Παρά την ηγεμονία, ωστόσο, του αστικού ριζοσπαστισμού, το «παλιό» στοιχείο του «κλεφταρματολισμού» εξακολουθούσε να επιβιώνει αναφορικά με τη λαφυραγωγία, την αρπαγή Οθωμανών δούλων κ.λπ. Το παράδειγμα της Τρίπολης τον Σεπτέμβριο του 1821, ήταν το πιο χαρακτηριστικό. Να πώς περιέγραφε ο Κολοκοτρώνης στα απομνημονεύματά του το γεγονός: «...το ασκέρι όπου ήτον μέσα, το Ελληνικό, έκοβε από Παρασκευή έως Κυριακή, γυναίκαις, παιδιά και άντραις 32.000 μια ώρα ολόγυρα της Τριπολιτζάς. Ένας Υδραίος έσφαξε 90. Έλληνες εσκοτώθηκαν 100. Έτζι επήρε τέλος. Δευτέρα έκαμα Τελάλη να παύση ο σφαγμός...Το άλογο μου από τα τείχη έως τα σαράγια δεν επάτησε γη...». Την ίδια Δευτέρα για να διανείμουν μεταξύ τους τα εναπομείναντα λάφυρα οι οπλαρχηγοί χρειάστηκαν την βοήθεια δραγουμάνων (διερμηνέων)...

Ωστόσο, από το 1821 μέχρι το 1824, που η επανάσταση νικούσε, οι θεσμοί που συγκρότησε και τα συντάγματα που καθιέρωσε, αντανakλούσαν μια ευρεία δημοκρατική συμμαχία. Κάτω από την ηγεσία των εμπόρων και των εφοπλιστών της εποχής και της φιλελεύθερης διανόησης, η συμμαχία περιλάμβανε τους φτωχούς αγρότες (που αποτελούσαν τη συντριπτική πλειοψηφία του πληθυσμού) και τη μικρή εργατική τάξη (κυρίως ναυτικοί). Αυτά τα συντάγματα ήταν τα πιο προοδευτικά της εποχής τους και ήταν μια ανοικτή πρόκληση για το περιβάλλον μιας αντιδραστικής Ευρώπης.

Ήταν όμως επίσης αποτέλεσμα σκληρών εσωτερικών αντιπαραθέσεων και δύο γενικευμένων εμφυλίων πολέμων (υπήρξε και ο «σταφιδόπολεμος» του 1826 εμφύλιος των Νοταράδων για την διανομή τουρκικών κτημάτων της Κορινθίας...).

Από το 1825, που αποβιβάζονται ο Ιμπραήμ και τα αιγυπτιακά στρατεύματα στην Πελοπόννησο, οι συνεχείς στρατιωτικές ήττες οδηγούν την επανάσταση στην υποχώρηση και την υπόκλισή της στις Μεγάλες Δυνάμεις (Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία). Η ναυμαχία του Ναβαρίνου είναι η στιγμή που οι Μεγάλες Δυνάμεις θα δώσουν τέλος στην αναταραχή στη Μεσόγειο, επιτρέποντας να στηθεί το ελληνικό κράτος. Τα κοινωνικά ζητήματα, που τέθηκαν και δεν λύθηκαν το 1821, θα μπουκ στην άκρη προσωρινά, για να εκραγούν το αμέσως επόμενο διάστημα...

Αποτίμηση

Η φράση που συμπυκνώνει το **τί ήταν το '21 όπως και κάθε άλλη επανάσταση πριν ή μετά από αυτό: καταρχάς, ένας πανεθνικός εμφύλιος πόλεμος.**

Αναλογιζόμενος την εμπειρία της Γερμανικής Επανάστασης του 1848, ο Φρίντριχ Ένγκελς έγραψε ότι οι περισσότερες επαναστάσεις ξεκινούν με την συνένωση των ανθρώπων μεταξύ των τάξεων. Αλλά, συνέχισε, «η μοίρα όλων των επαναστάσεων είναι να μην μπορεί να βαστάξει για πολύ η ένωση αυτή των διαφόρων τάξεων, που ως ένα βαθμό είναι πάντα απαραίτητος όρος για κάθε επανάσταση.»

Το έθνος αποτελεί μια ιστορικά πρόσφατη, ειδικά καπιταλιστική, μορφή συνοχής των ανταγωνιστικών τάξεων. Πριν την εποχή των εθνικισμών, δηλαδή πριν την Αμερικανική και τη Γαλλική Επανάσταση, οι πληθυσμοί των καπιταλιστικών κοινωνικών σχηματισμών αποτελούσαν υπηκόους, των οποίων η υπαγωγή στην εξουσία διαμεσολαβούνταν από διαφορετικούς πολιτικούς και ιδεολογικούς μηχανισμούς (θρησκεία, όρκοι στον μονάρχη ή στους άρχοντες-πατρικίους, συστήματα «προνομίων» κ.λπ.).

Με αυτή την έννοια δεν υπάρχει «αδιάρρηκτη συνέχεια» του ελληνικού έθνους. Να γιατί το 1821, δεν είναι η Παλιγγενεσία, η Ανάσταση του Γένους, που προϋπάρχει εδώ και τρείς χιλιάδες χρόνια.

Το 1821, είναι η «στιγμή» της γέννησης του ελληνικού έθνους. Και **το κράτος του 1832, που αναγνωρίζεται διεθνώς, είναι το πρώτο έθνος-κράτος στην Ανατολική Μεσόγειο και την Ανατολική Ευρώπη!!**

Η αστική τάξη, αρχικά οι έμποροι και οι караβοκυραίοι, μαζί με τη διανόηση του Διαφωτισμού αποτέλεσαν την ηγεσία της επανάστασης. Ακολουθούσαν οι αγροτολαϊκές μάζες και εκόντες άκοντες οι προεστοί. Το δε πρόγραμμα του αγώνα καταγράφηκε στα τρία επαναστατικά συντάγματα του 1822, 1823 και 1827. Ήταν ένα εθνικο-αστικό κίνημα, την εποχή που η αστική τάξη ήταν προοδευτική.

Υιοθετούμε τα συμπεράσματα του Γ. Σκληρού, το 1919, για την επανάσταση του 1821 και το ιστορικό μέλλον της ελληνικής κοινωνίας: «...αναφορικά με την Ελλάδα είπαμε:

- 1) Η σημερινή Ελλάδα είναι ολωσδιόλου αστικό κράτος.
- 2) Η Ελληνική επανάσταση τότε μόνο μπόρεσε να πραγματοποιηθεί, όταν τα αστικά στοιχεία του έθνους έφθασαν σε μεγάλη οικονομική ακμή και είχαν ξυπνημένο πια το εθνικό αίσθημα και την ιδέα της πατρίδας, που την είχαν ρίξει στη μέση οι αστικές επαναστάσεις της δυτικής Ευρώπης.
- 3) Η αστική μας τάξη έδειξε όλη της τη ζωτικότητα και το σφρίγος ενόσω πάλευε με ανώτερες τάξεις: Πρώτα με τους φεουδάλους Τούρκους και κατόπι με τους αριστοκράτες Βαυαρούς. Μόλις έμεινε όμως μόνη κυρίαρχη, χωρίς αντιπάλους, έπεσε σε στασιμότητα και σαπίλα.
- 4) **Όλα τα φάρμακα που μας πρότειναν ως τα τώρα διάφοροι «ουτοπισταί» προς θεραπείαν της αστικής σαπίλας, έμειναν χωρίς κανένα αποτέλεσμα, γιατί ήταν αστικά φάρμακα κατά αστικής αρρώστειας. Μόνον «εργατικά, προλεταριακά» φάρμακα θα μπορέσουν να γιατρέψουν την αστική μας αρρώστεια...».**